

חינוך או כינון בצה"ל

על ה"יש" והחסר בשטח טיפוח הכוננות הנפשית

סגן משה אידלשטיין

במאמרו ב"מערכות" ק"מ (כסלו תשכ"ב) "רוח הלחימה במבצע קדש" ציטט סא"ל מרדכי בריאון את מימרתו של קונפוציוס: "הדברים הממשיים ביותר בחיינו הם דברים שאין בהם ממש". בין היתר נאמר שם כי "אין פלא, שדוקא גורם עיקרי זה מתוך כלל הגורמים המשפיעים על הקרב זכה רק למעט ניתוח מדעי מדויק". הדבר נכון מבחינות מסוימות, לגבי צה"ל; אך אין הוא נכון כלל לגבי רבים מצבאות העולם, המקדישים

זה שנים רבות לנושא "חקר האדם" אמצעים רבים ומיטב קציניהם בשתפם במחקריהם הענפים מומחים אורחיים, הוגי דיעות וחוקרים בשטחי הפסיכולוגיה והסוציולוגיה. תמוה, איפוא, שדוקא אנו — אשר יסודות קיומנו מושתתים על ה"איכות" שבצבאנו והמחפשים כאותם מלומדים בדורות עברו מין "אבן-חכמים", ההופכת מתכת פשוטה לזהב — (וכאן — ההופכת אדם רגיל בעל ה"אני" האזרחי, לוחם) — נחשלים בשטח זה; על כל פנים — במידת הידוע לכותב שורות אלה. הכונה לארדוקא למושג "חינוך" כפי שהוא מוכר בצה"ל כיום, אלא, לשיטת-פעולה שונה לחלוטין. נזדמן לו לח"מ, כמפקד יחידות קרביות בדרגת מ"מ ומ"פ וכקצין-חינוך חטיבתי, לעמוד על כך שאין אנו עושים די לתקנת היחסים בין היחיד לבין יחידתו — באותם משטחי-פעולה החופפים אמנם את האימון השגרתי, אך בשום פנים אינם נובעים ממנו מאליהם. וכך הגעתי לכלל בחינת הדברים — ולחיפושי דרך.

השינויים בשיטת הפעולה שיוצעו כאן עלולים להיראות (ובצדק) כמהפכניים — ומשום כך בלתי-מציאותיים. אך הנני משוכנע שבדיקה רצינית של רבות מהנחותי תוכיח כי נכונה הן השורות שלהלן תנסינה לתהות על אחדות משאלות היסוד אשר בשביל הטיפול בהן ראוי היה שיקום בצה"ל ענף ל"חקר האדם", ולטיפוח כוננות הנפש.

על "איכות" ועל "כמות"

מקומו המכריע של צה"ל קבוע וברור בתודעת העם, אף שאין מרבים לדון בבעותיו בפרהסייה, מחשש עינאי-בישא.

בעיותיו מרובות ונובעות ממצבנו המיוחד. כאן — שאלת ההתגוננות מפני איבת שכנינו ותוקפנותם; וכאן — בעית מהותו החינוכית-לאומית של צה"ל, כחלק בתהליך גיבושו של העם. לנוכח מכלול-בעיות זה מאוחדים כולנו באמונה, כי כוחנו וסיכוינו בהתמודדות טמונים באיכותו של צה"ל, שהיא יסוד עיקרי לעדיפותנו על ה"כמות" שבידי אויבינו. ודאי, כלים משוכללים ורבים, שיטות-אימון משופרות — ערכם רב. אך מכרעת מהם "הרוח", ובה תולים אנו את בטחוננו בגרסנו "איכות" לעומת "כמות". על זאת לא יחלוק איש — אם כי יתקשה ודאי להגדיר ולממש "רוח" זו...

חינוך או כינון הרוח

והנה כאן צצה הבעיה — מהי, איפוא, אותה "רוח"? אילו הן מקורותיה, כיצד ניתן לטפחה? והעיקר — האפשר לפתח שיטות אימון והשפעה, ההופכות את ה"אני" ל"אני לוחם"; ואת היחידה הצבאית, שהיא בטבעה גוף כפוי ובלתי-טבעי — למסגרתו של ה"יחיד הפעיל"? בצה"ל יש כידוע מחלקה לחינוך, אשר בראשה ניצב קצין חינוך ראשי ומתפקדה להתמור-

דך עם אתגר זה שבסמטת ה"איכות" או "הרוח". שינוי שמה — לעומת מחלקת-התרבות שביוס"ט-עברו, העידו על שינוי במהות ובמגמה: כלומר, לא "תרבות" ערטילאית תיצור את העדיפות האיכותית של ה"רוח" — אלא ה"חינוך" הצבאי, כחלק אורגני ממסכת חייו ואימוניו של הלוחם. היה בכך משום מהפכה מסוימת בחתירה לעיצוב ה"רוח". אולם ספק רב הוא האם אמנם הפכה מאז פעולת-החינוך לגורם משולב-אורגני, בטיפוח ה"מהות הלוחמת" ב"אני" האנושי הבודד, ובעיצובה ב"מסגרות" הצה"ליות.

כותב שורות אלו מתכוון להציע שם נוסף לפעולה זו בצה"ל, שם שיעיד על המגמה, ושיחייב שינוי מהותי ויסודי: במחשבה המדריכה, בתכנונו וביצועו של חישול ה"רוח", של טיפוח ה"אני-הלוחם", ה"מסגרת-הפעילה" וה"מהות-הלוחמת" (מושג גים אשר עוד יוסברו להלן). יתר על כך, כונת הדברים היא, לשכנע את העומדים בראש ואת העושים במלאכה בצורך

ה.אני" הלווחם ו.המהות הלווחמת

הצבא כמסגרת חברתית בעלת מבנה ודפוסיים קבועים, בעלת שגרת חיים ותפקידים, מעמיד בפני חייליו — ללא הבדל דרגה, שירות או חיל — אותן התביעות הטכניות והאמצוניוליות. נסיבות הקרב והלחימה זהות הן לגבי כל "בודד", ומשותפת לכולם סיטואציה האימה, וההתגברות עליה על-ידי מילוי החובה — שהיא גילוי המאבק בין הפחד והאומץ. יכולת זו, המבטאת איזון בין סערת הרגש התת-הכרתי לבין צרהכרה — היא ה"איכות" או ה"רוח". כל חייל — רגלי, צוללן, נהג, שריזאני, טייס —

נתבעים למלא חובתם בזמן הקרב, בו ניצבים הם פנים-אל-פנים עם האימה והחרדה. [מבחינה אנושית קרב זהו סכום של פעילות טכנית-חוטורית, המושגת על כוונות נפשית אקווציונלית — שהיא המכריעה את השתלשלותו. כוונות נפשית זאת, היא תוצאה של טיפוח ה"אני הלווחם" והחדרת תחושת "מהות הלחימה" ביחידות, שהנה "צה"ל ודאי שמבסס את אימון חייליו על האימון הטכני-מקצועי, בו משולבים אמנם אלמנטים של "חינוך"; אך הוא לוקה במיציגו האפשרויות של אימון נפש החיילים לנסיבות הלחימה ולעודה — באשר הוא זנח את הטיפול התכליתי בכוונות הנפשית של ה"בודד", וביחסי-הגומלין היוצרים את תחושת "המסגרת" מהי ה"לווחמת", או רגש ה"מהות הלווחמת", שבאדם?

צבא רגש המלכד יחידה לביצוע משימות-קרב, הנובע מנכר נותו של היחיד, ויכולתו להשתלב ולהזדהות עם יחידתו. היא מתגלמת בדחף הנובע מצבירת "תודעות-יעוד" לאומיות במעמקי הנפש, מגירוי הכבוד והגאווה העצמיים לקראת הלחימה, ומניצולם היעיל בשדה-הקרב. אלה הופכים את ה"מסגרת" ליחידה פעילה ותוקפנית, הדבקה במשימותיה עד השגתן.

ה.אני" ו.המסגרת

האדם קרוב אצל עצמו, האדם פוחד. במעמקי נפשו שוכן הפחד המופעל על-ידי הכוחות התהומיים שבו. אסכולת "פסיכולוגיה המעמקים" המודרנית, המטפלת בחקר ההכרה ותת-ההכרה, דנה בנושא זה ודשה בו, בבחנה את הכוחות הסוערים בנפש, את שרשי התנהגותו של האדם. [החייל נבחן בגילוי הפחד והאומץ. בשמות אלו אנו מציינים תגובות מודעות אצל לוחמים. חלקם מגלים יחסי חברותא, נכונות, צייתנות ואחריות — כלומר, בגרות לוחמת. ואילו אחרים אינם ממלאים את חובתם — כלומר, אינם נוטלים חלקם במאמץ, בסיכון ובהקרבה עדי-תום. אנו מהללים את האמץ ומגנים את הפחד; כי מאז ומעולם הוכיחו בני אדם, פעמים איך ספור, את יכולת ה"אני" להתגבר על עצמו, עד כדי הקרבה עצמית.

לא נתימר לפתור סוד הגבורה, אך שמא יש בהנחות דלהלן כדי להאיר גורמים המחזקים אותה: ידוע כי הבודדים כמהים, ונמשכים לחברותא, להיצמדות אל הזולת. ביטוי לכמיהתם זו מוצאים הם ב"מסגרת". נכונותם

להפעיל שיטת הדרכה ואימון פסיכו-סוציולוגית מקיפה ומיוחדת-לכך, הנלווית לאימון הצבאי, התקין ומשולבת בו אורגנית. קשה לטבוע מטבע-שם כזה, אך השם לפעולה שתיעשה יהיה לא "חינוך" אלא "כינון"; שכן החייל הוא אזרח שכבר חונך ועוצב יחסית טרם גיוסו — ואילו בהיותו איש צה"ל, עליו להימצא במצב אידיאלי המוגדר כ"כוונות" במצבו הטבעי המיוחד אנו נקראים קודם-כל למידת כוונות לאומית קונקרטית — לעומת מבצע "חינוך לאומי" אטי, המתנה תחילה בהתגברות על הנתונים הסבוכים, והליקויים הנובעים מאופיה של אומתנו וקורותיה עד היום; שכן הטיפול בתהליך זה אינו נתון להכרעתו הבלעדית של צה"ל והגשמתו היא חלק מהצמיחה הרעיונית הפוליטית של המדינה ואזרחיה. אך ברור שצה"ל מהווה כיום גוף יחיד, ומקובל, לכינונה של רוח מאוחדת במסגרת לאומית מחייבת. וכאן מוטב להסביר שני מושגים אלה כפי שהם מוגדרים לצורך מאמר זה: "חינוך" — הכונת התפתחותה הטבעית של נפש האדם בתקופת הצמיחה והעשרת נתונים, בידע ובמוסר, לקראת מטרות מוגדרות ונכספות; "כינון" — פעילות שיטתית במסגרות מעשיות ומוגדרות, לעיצוב יכולת, הבנה והסתגלות, התססת העירנות והיוזמה ("תוקפנות"), טיפוח תושיה וכושר-תגובה — תוך נאמנות לדרך ולמטרה (במקרה שלנו — למהות-הצבאית ולמטרותיה) — כעין דריכת "קפיץ" סמוי בנשמת החייל, וכינונה למילוי יעודה הלווחם.

נוסף לשוני שבשתי ההגדרות קיים גם הבדל מעשי יסודי, הקובע לכל אחת מהן שיטה, אמצעים וקצב שונים לחלוטין, וכדי להציגם, מן הראוי להוסיף את ההסבר דלהלן: החינוך, המופעל בשנות הצמיחה, קרי — הילדות והנוער, מושתת על טיפול אינדיבידואלי, על קונצנטריות ממושכת המשתרעת מלידה עד עיצומה של תקופת ההתבגרות, ובסיומה — על ההתפעמות האינדיבידואלית מ"מושגים" ו"אידיאלים", להם ובהם נתפסת התפעמות זאת. זוהי התקופה בה עיצובו של ה"אני" אפשרי — ומהווה את מטרת החינוך.

עם הגיעו לגיל הבגרות; נכנס הצעיר, — אף שטרם בשל, אינו מלוטש די-יצרכו ואינו מעוצב עדיין לחלוטין — לתקופת "המסגרת" וחובותיה — בה מפלס הוא דרכו תוך התגבשות סופית, קניית הרגלים, רכישת דפוסי פעולה וצבירת נסיון, כשהוא כפוף לה ולמטרותיה לחלוטין.

בתקופה זאת, "המסגרת" הופכת עיקר, באשר היא המכשיר להגשמת יעודו החברתי הלאומי.

בתחומי מאמר זה אין אפשרות לנגוע במפורט בכל צד של הבעיה. ניתן רק לציין את העובדה שפרק-הזמן הקצר בו מצוי הצעיר בשירות סדיר מחייב פעולת "כינון", שיסודה — קביעת תבניות נוהל וזוהג בעיצוב יחסי גומלין בין ה"יחיד" וה"מסגרת", תוך הקפדה חמורה על מילוי חובות — הן בשגרה והן במעשה העליון — בלחימה. בפרק-זמן זה, ובנתוני גיל אלה, צר המקום בשביל ה"חינוך" — שיסודו בצמיחה האורגנית ובהדגשה האינדיבידואלית.

שעה שאנו דנים בצה"ל, אל לנו לשכוח כי רובו ועיקר כוחו ב"מילואים" — ולגביהם ודאי שאין לדבר על פעולות "חיי-נוך"; וודאי שאין להגדיר את פעולת הבידור בצה"ל כ"חיי-נוך" — שהרי את ה"חינוך" בצה"ל מרגישים בראש-וראשונה בסעיף זה ("הוי").

להיאבק למענה גוברת במיוחד, כשהיא אף מספקת כל צרכיהם הפיסיים והנפשיים, ואף משלהבת את גאותם העצמית. "מסגרת" כזו, ההולמת את צרכיו הראשוניים והטבעיים של ה"אני", כשהיא מוחשית ומתמידה בהיותו — יוצרת רקע לנכונותו של היחיד, ליצירה ההתבלטות שבו, לדחף האירציונלי של נכונותו להקרבה. וכאן נתקלים אנו בבואנו לטפל בשאלת ה"כינון", במספר סימני-שאלה. יש זה "בודד" בצה"ל מרגיש עצמו נעזב לנפשו; אין מטפחים כיאות את תחושתו זו. אין מטעינים את מצברי כוננותו כראוי.

שומה עלינו לחקור ולחפש דרכים לטיפוח ה"אני", המזדהה עם יחידתו והגאה עליה, המוכן להקרבה כדי להנציח את תהילת מסגרתו, שלמותה וקיומה. אין כל ספק, שהדבר כרוך בבדיקת אורח-חייה, סדריה, שגרתה ומידת "שאפתנותה" של כל יחידה בצה"ל. רבות ושונות הדרכים האפשריות לכך. הנה, למשל: חמת-החלילים הסקוטית מעוררת את האירציונלי בסקוטי; וכן סממני לבושו המיוחד, מסורתו, דגליו, משפיעים על נפש ה"אני" הלך-רוח מתסיס דורך, המלכד את ה"מסגרת". ויש לבדוק, אם אין להעלות ולטפח אף אצלנו "גירוויי-דריכות" כגון אלה. עתים כמהה הנפש לתרועת חצוצרות, לטיפוח התורפים, ליללתם ושריקתם העליוה והנוקבת של החלילים, כדי להתלכד בכוחם הגורף של הצלילים המדרבנים; אך היא זקוקה גם להתחשבות המרגיעה, הסוערת, המעודדת — ועם זאת ממריצה ומחשלת. מי יהיה נושאה? מי יהיה האדם המהווה את החוליה המקשרת בין ה"יחיד" וה"מסגרת"? אדם זה אינו יכול להיות המפקד, עמוס משימור תיו ודאגותיו — אלא "קצין החינוך" או ה"כונן", כפי שראוי אולי לכנותו באם מתקבלת שיטת ה"כינון". אין בכך כדי לפגום בעובדת היסוד שה"כונן" (המחנך) העיקרי הוא המפקד; שכן כל השאר מכוון לעזור בכך. המלאכה היא לא-קלה לחפש ולעצב דפוסי-תגובה ונכונות רגשיים הדוחפים לביצוע משימותיה של היחידה. דרושה לכך מערכת-פעולות — שנרשה לעצ-

מנו לכנותה אימוני "רגש וצותא" — אשר תכוון ותבוצע עלידי ה"כונן" כדי להשיג את הודות ה"אני" והבאתו לידי התגברות על ההסתגרות, ההסתגרות ועתים אף על הזלזול וההשתמטות מהמאמץ הכללי. ההצלחה בחיטול תופעות שליליות אלה מפלסת את הדרך ליצירת ה"יחידה המובחרת" — שכמותה חייבות להיות כל יחידות צה"ל.

ה"יחידה המובחרת"

היחידה שהגיעה למדרגה "מובחרת" היא התגלמות מהות-הלחימה: אותו ריכוז לוחמים המצטבר ביחידות מסוג זה מבטא את מיטב הנכונות, היומה, התושיה, התוקפנות והאחדות, המבוססים על תודעת-יעוד וחברותא במלוא ליכודה. יחידה זו משפיעה-מראש באירתה על המתקבלים לשורותיה ומטפחת בהם תחושת-גאווה, יצירת-חרות ושאיפת-התבלטות חיוביים. היא נבחרת משום אופי תפקידיה והשגי פעלה בראשיתתה, שקודשו במסורתה. היא, איפוא, הגילוי המשכנע ביותר

מקורה של תחושה יחידתית כזו, שכוננה בצורה נכונה והפכה נחלת הכלל, הוא ב"אני" המתגבר על פחדו, המניע עצמו בכוחה של דריכות הנפש לבצע משימות, "להגיע", "להשיג", "לכבוש"; ה"אני" שמתמזגים בו מסורת מושרשת, סמלים-מניעים כגון דגלים, גיבורים, סממאות של רעיונות, ליכודם החברי של אנשי היחידה — וציוויי לחימה הגיוניים ותכליתיים.

אכן, היחידה אשר שטפה במבצע "קדש" את מר-צבי ה"מיתלה" לחום לחמה! לא כאן המקום לני-תוח דקדקני של הצד הטקטי שבקרב. הכונה היא לרוח שפיעמה בסירתה, באותן היחידות שחתרו לחר לץ את חבריהם המכותרים, בכל אחד מאנשיה. כל השומע על קרב זה חש כי היחידה היתה כאילו "טעונה" מהות הלחימה". כל "אני" ביחידה היה ספוג בה ומדורבן על ידה. שכן, מהות זו צבר לתוכו כ"צנחן" באימוניו — כ"צנחן" בתת-הכרתו, כל "אני" שביחידה ידע שהצנחנים מבצעים כל משימה — "ועוד איך!" הוא האמין בקציניו לא רק משום שהם הולכים בראש — ככל קציני יחידות-לוחמות בצה"ל — אלא גם באשר סימלו בעיניו את ה"פייטר", הלוחם, המגלה את תמצית יכולתו. אין זה חשוב כלל אם בדיוק כך נוסחו הרהוריו — אך כזו היתה תחושתו.

לפיכך — לחם, לחמו כפי שלחמו. לפיכך נכבשו כוכי המיתלה ומוצביה בסערה, בתוקפנות, תוך דביקות במשימה. האם היה מקורה של תחושה-לוחמת זו מהאימון הטכני-מוטורי בלבד? האם גברה תחושה זו על גליה העזים את יסודות הפחד, החשש, ההיסוס, שבתוך ה"אני" רק משום שאימנהו ללחוץ על הדק ה"עווי", לצנוח מתוך מטוס, לקרוא את הקרב בשטח?

משוכנע אני כי לסממני ה"נוסח הצנחני" (ואפשר לומר — אף ל"גנדור הצנחני"), לציווי שבמסורת-היחידה — או לפי הגדרתי — ל"גאות המהות-הלוחמת" שבה היה בכך חלק נכבד לא-פחות מאשר לאימון הטכני.

מהי, איפוא, הדרך לטיפוח ה"מהות הלוחמת"? האימון הטכני-מוטורי מטפח צד אחד בלבד בגורמי כושר הלחימה; ואין טיפווחו של כושר הלחימה שלם כל עוד לוקה טיפוח "מהות הלחימה" — כינונם, וטיפוח לוחמותם, של חיילי צה"ל. לוחמות ("פייטריות") זו היא הכוח שמגלה הפרט בנסיבות הקרב, בהן הוא לוחם באויב — אך גם בעצמו ובפחדיו, תוך מאבק נפשי פנימי. הצלחתו במאבק זה, כלומר, הצלחתו לגבור על פחדיו במהירות מכסימלית ולהתמיד ב"אומץ" — היא המביאה להצלחת לחימתו.

השתבצותו היעילה של הלוחם-הפוטנציאלי במסגרתו —

כיצד, קודם-כל, לחשוף בכל פרט יכולת מופלאה זו של האני האישי" ליהפך ל"אני לוחם", לעמוד בסיטואציות האימה, להבינו, להתגבר עליהן — ולהתמיד ולהיות צמוד למשימתו האישית ולמטרת יחידתו-מסגרתו"; וכן יהיה על ענף כזה לסמן את הדרך, דהיינו את מערכת-הפעולות, לטיי פוחה של יכולת-רכוח זו. על פתרונות משוערים והצעות חשובה לשאלות אלו, לדרכים מעשיות לכך ול"תרגולת-נפש" ה"תפעול-צותא" שנועדו לכך, וכן על שינויים הנראים כנחוצים בחלוקת פרקיה-הזמן בתכנית-האימונים — ינסה הח"מ לעמוד ברשימה שניה.

ויכולתה של זו להפיק ממנו, בבטחה ובדעת, כל הטמון בו על מלוא כושרו האישי והעצמאי, להשגת מטרת הלחימה שלה — יכולות לבוא רק כפרי ה"כינון" וההדרכה-הצבאית כאחת.

נפש הלוחם זקוקה לכמה יסודות, שבכוחם והשפעתם תתגבש בתוכה ה"מהות הלוחמת". יסודות אלה הם: תודעת יעוד, חברותא, נכונות, צייתנות (כגילוי חבצע של משמעת) ואחריות. ובאימוני יחידות-מסגרות, יש לשזור גם אימון מיוחד, לצורך טיפוחם של יסודות אלה. דבר זה יכול, כמובן, להיעשות רק לאחר מחקר מקיף על-ידי ענף מיוחד ל"חקר המהות-הלוחמת". ענף כזה חייב יהיה לתת את התשובה על כך

שירות-קבע בצה"ל - מדוע כן!

ב"סרן, משרת-קבע ותיק

משאב אחד ועיקרי לנו — הנוער הישראלי. אך מי איננו פונה אליו ודורש אותו כחיוני? מוסדות הוראה; מוסדות מדע; התעשייה; ההתישבות ושטחי הפיתוח — ועדיין לא

תמה רשימת הזועקים והתובעים. כל אלה עומדים ומכריזים "הטובים ביותר — אלי, והטובים לאחרים". כרגיל פועל חוק "הביקוש וההצע" את פעולתו והמחיר עולה. לא נחקר מה מציעים אחרים — אך נבחון את אשר צה"ל מציע למועמד לגיוס לשירות-קבע:

שירות לאומי בעל חיוניות ממדרגה ראשונה — בכך מודים הכל. אולם — אין די בהכרה זאת, כי שואלים "אז למה דווקא אני? הרי אני..." וכאן שורה ארוכה של טענות מדוע

אקדים ואומר: לא ערכתי מחקר מדעי בנושא. רשימתי זו הנה תוצאה משיחות שניהלתי עם אנשים שונים, בתוקף תפקידי ומחוצה לו. שוחחתי עם קצינים וחוגרים, צעירים וקשישים, משרתי חובה וקבע ואף אנשי מילואים. להלן אסכם כמה מהנקודות העיקריות אשר הועלו בשיחות אלה. מן המקובלות הוא שצה"ל זקוק עתה למשרתי-קבע צעירים — ואין דבר זה צריך ראייה. דיינו אם נזכיר את הפעולות השונות בהן נוקט צה"ל בשטח זה.

מדי שנה הולך וגדל מספר משרתי-הקבע הפורשים לחיים אזרחיים. בצבא הבריטי מקובל לחשוב כי גיל ה-45-40 הוא גיל הפרישה הרצוי לגבי רוב המשרתים (להוציא כמה בעלי מקצועות מיוחדים ונדירים, וכן בעלי הדרגות הגבוהות). אף על פי שבחיים האזרחיים נפסקת הפעילות היצרנית והעסקית לכל המוקדם בגיל 60 ונמשכת לפעמים עד סוף שנות ה-70. בצה"ל דומה המצב ואף דאג לכך המחוקק, בקבעו זכותו של משרת-קבע לקבלת קצבה חלקית מגיל 40. כשלעצמה חיובית תופעה זאת של עזיבה, לפחות מבחינת הצבא. היא יוצרת מוקדי משיכה למתגייסים חדשים ומאפשרת להעלות בדרגה צעירים, אשר הגיע הזמן להטיל עליהם תפקידים אחראים יותר. אולם המציאות היא, שאין באים די צעירים למלא את השורות. יתכן כי הפרישה בגיל מוקדם, דווקא בה יש כדי להרתיע חלק מהמועמדים-בכוח מלהתגייס. נוסף לצורך במילוי החסר זקוק צה"ל לאנשי מדע וטכנאים רבים. השנים האחרונות חוללו שינויים רבים במדע ובטכניקה — תופעה אשר לא פסחה על צה"ל, על כל חילותיו. הכלים והשיטות החדשים דורשים בעלי ידע טכני ומדעי, יחידות-השדה זקוקות למפקדים צעירים; כל אלה — מאין יבואו?